

Suhai Pál

A költő és kutyája

Mi a költészet?

E kérdésre korról korra megújuló válaszok születtek (és születnek ma is). S hogy születhetnek, egyszerre mutatja a kérdés időtlen elevenségét, másrészt a rá adható válaszok nagyon is időtől függő sokféleségét. Leginkább egy jó vers felelhetne rejtélyére. Ám ez tautologikus válasz lenne.

Ha mégis megkísérelnénk valamiféle magyarázatot adni, a műzsákhoz kellene tanácsért folyamodnunk. Elvégre a költészet is műzsai tevékenység, s ha ők, a műzsák, szolgálhatnának valamiféle tanáccsal, azt bizonyára érdemes lenne megfontolnunk. Hésziodosz műzsái mondanak is valamit az *Istenek születésében*, ami bennünket érdekelhetne: „Szánkon tarka hazugság, mind a valóra hasonlít, / tudjuk zengeni mégis a színigazat, ha akarjuk”. A művészi tevékenység eme meghatározása immár több mint két és félezer éves, mégis úgy tűnik, hogy az irodalomra-költészetre is kiterjeszhető az érvényessége (azzal a megszorítással, hogy ez utóbbi-utóbbiak esetében a nyelv művészetére, nyelvi művészetre kell gyanakodnunk). De az ilyen nyelvi megnyilatkozásokban is, mint általában a műalkotásokban, a tevékenység egyszerre esztétikai, poétikai és mimetikus jellege a szembetűnő, melyre pár évszázaddal később Arisztotelész is felhívta a figyelmet *Poétikájában*. A fenti idézetben az esztétikai jellegre, az érzékletességre a „tarka” jelző utal, a poétikai vonatkozásokra, a nyelvi képződmény megalkotott, konstruált voltára a „hazugság” kifejezése, a mimetikus tulajdonságra pedig a „való” és a „színigaz” kitételek.

Manapság ugyan divat megkérdőjelezni a mimetikus jelleget, s ha arra gondolunk, hogy a marxista esztétika mennyire devalvált a szó értékét és jelentését, akkor ezen nem is lepődünk meg különösebben. Hasonló óvatosságra inthet az ún. „realista” törekvések kortörténeti meghatározottsága is. Csakhogy a mimézis nem egyszerűen a külső valóság utánzását jelenti. Sokkal inkább a „belső” követéséről van itt szó, a „színigazról”, „az igazat mondd, ne csak a valódit” József Attila-i követelményéről, arról, amit Dienes Valéria Bergson okfejtése nyomán „eszmeletnek”, Füst Milán pedig külön bejáratú esztétikájában „indulatnak” nevezett. Nevezhetnénk hajlamnak, a mindenki máséval fölcserélhetetlen tartásnak is, amely vagy megvan valakiben, vagy nincs, s többé-kevésbé el is dönti a műalkotások értékét és állékonyságát (persze a másik két tényezővel egyetemben).

Hogy a költészet a szó művésze, ha úgy tetszik, mágiája, egy prózáirót, Italo Calvinót hívom tanúnak. A *nemlétező lovag* című kisregényének főhőse, Agilulfo, teste nem lévén, pusztán szavaival kénytelen valóságos szerelmi örömeiket felidézni

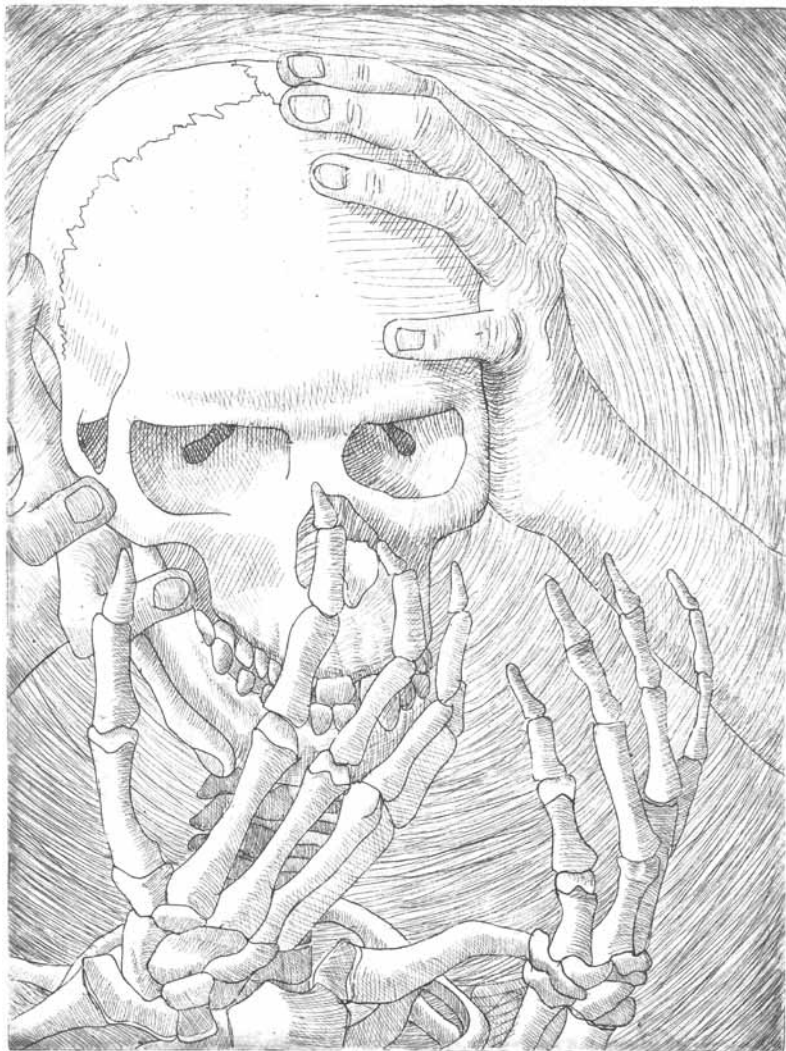
Priscillában, a védelmét és szerelmi hajlandóságát kérő-követelő várúrnőben. Igaz, a hölgyet nehéz lenne „a telhetetlen bujaság” korábban elhangzott vádjával szemben megvédeni. De tagadhatatlanul ez is kell, a befogadói hajlam, hogy a szavak művészete elérje célját – még akkor is, ha e hatás természetét az érintett nő sem könnyen tudja szavakba foglalni: „És mit csinált? Mit csinált? – Hogyan is lehetne azt elmondani... Ó, gyönyörűség, gyönyörűség, gyönyörűség...!”

Ami az iménti tanácsstalanság ellenére is elmondható a költői tevékenység poétikus oldaláról, arra talán legcélszerűbb először is Hegelt és *Esztétikájának* az eredetiségről szóló passzusát idézni: „Az eredetiséget [...] el kell határolnunk a pusztá ötletek önkényétől. [...] Az igazi ihlet valamely meghatározott tartalom lobbán lángra, amelyet a képzelet [...] megragad; az ihlet ennek a tevékeny alakításnak az állapota mind a szubjektív bensőben, mind a műalkotás objektív kivitelezésében [...] Az eredetiség ennél fogva a valódi objektivitással azonos, és oly módon egyesíti az ábrázolás szubjektív és tárgyi elemét, hogy a kettő már semmiféle idegen mozzanatot nem tartalmaz”. Ehhez Rudolf Steiner a következő században ugyan, de a Hegellel kortárs Goethe-re hivatkozva még azt teszi hozzá, hogy a költői alakításban nem az „eszmei” ölt valóságos alakot, hanem megfordítva: az ideális alak éppen a „természeti”. Mindaz, ami érzékletes és tulajdonképpen benne, ezzel áll összefüggésben. A szellemi (paradox módon) inkább a formai oldalon mutatkozik. A szenzuális elrendezésében. Hiszen a forma az, amely a maga aktivitása, cselekvő, meghatározó, teremtő jellege következtében a létezőt a maga konkrétságában életre kelti. Életre költi. Megkölti. Ezért nem mindegy, hogy verset írunk-e vagy prózát (sajnos, ez utóbbit sokan gyakran vers címén is).

Talán érdemes még néhány szót a költészet hasznáról is ejteni. Többek között T. S. Eliot gondolja volt ez. Egyik esszéjében [*Költészet és dráma*], melyet a költői drámáról írt, megkérdőjelezi a molière-i forrásból, Jourdain úr nevetséges kiszólásából táplálkozó közhelyet, mely szerint az emberek „prózában” beszélnek. Nem. Az emberek nem prózában beszélnek (mint ahogy versben sem). A próza a folyóbeszéd megköltése, a szépirodalmi alkotások sajátossága a köznapok beszédével szemben. Hát még a költészet! Egy másik Eliot-tanulmány [*A költészet társadalmi hivatása*] azt is kifejti, hogy a költészet eme sajátosságából eredő haszna legalább kétféle. Élvezetet nyújtó, illetve érzékenységet fejlesztő hatása révén egyéni és direkt. Indirekt és kollektív haszna (az új érzékenységek teremtése következtében) a közös nyelv gazdagításában áll. (József Attilának is van szava valami hasonlóra: „a nemzet közös ihlet”). Ám e hatás csak a kulturális értékek állandó cseréjében valósulhat meg, ráadásul az élő irodalom a folytonosság záloga: „halott költőknek csak akkor vesszük hasznát, ha van élő irodalom.” Jó lenne, ha az erőforrásokat újraosztó politikusok is tudatában lennének eme oly magától értetődő összefüggésnek.

Végezetül az előbbieket kapcsán valamit még a költőről és kutyájáról is! Nagyon régen, még a hetvenes években volt szerencsém Vészi Endrét lakásán fölkeresni. Eme

látogatásom során először is kutyájára terelte a szót, mondván: ha nyakamba ugrál az eb (egyébként jópofa pulikutya), csak örömének ad kifejezést. Ne féljek tőle. De ha távozom, jobb az óvatosság – ilyenkor megvadul. Mindenképpen igyekszik „meggondolatlan” cselekedetemtől eltántorítani, kutyanyelven: a nyáját egyben tartani. Régi gyanúm, hogy Vészi Endre is ilyen ember volt – mint a kutyája. Igyekezett egyben tartani a nyáját. Manapság ritka (egyre ritkább) törekvés, pedig a költészetnek tulajdonsága, a költőnek hivatása lenne ez.

Jeneses Imre rézkarca